COLOCVIU STRATEGIC

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

Nr. 4
2010

SECURITATEA STATELOR/SOCIETĂȚILOR/NAȚIONALĂ SUB IMPACTUL ACCELERĂRII PROCESELOR DE GLOBALIZARE ŞI DE FRAGMENTARE POLITICĂ

Alexandru IOAN

CONCLUZII:

- ***Statul a redevenit actorul esențial din relațiile internaționale.***
- ***Amploarea, complexitatea şi viteza uluitoare cu care se derulează fenomenele în era globalizării fac imposibilă tratarea izolată a problemelor de securitate indiferent dacă acestea vizează individul, comunitatea locală, entitatea statală sau comunitatea internațională. Noțiunea de naționalism, considerată până nu demult perimată, îşi recapătă cu totul relevanța după atacurile de la 11 Septembrie 2001 şi sub teroarea noilor amenințări mondiale.***
- ***Coagularea unei „națiuni istețe” poate fi o cale importantă de securizare a statului în mileniul globalizării.***

După ce o bună perioadă de timp, analiştii au estimat o reducere graduală a importanței statului, evoluțiile de la începutul mileniului şi, în special, criza economică mondială au readus entitatea statală în centrul abordărilor conceptului de securitate. Profesorul Daniel Dăianu remarca, într-o emisiune la Radio România Actualități, că impactul crizei care s-a declanşat inițial în domeniul finanțelor mondiale pentru ca mai apoi să îşi extindă vertiginos aria de cuprindere, a împins guvernele statelor democratice spre măsuri de neimaginat: *„Eu cred că, de fapt, cam peste tot - inclusiv în democrațiile liberale - vom asista la reflexe proprii unor economii de război, intervenții directe ale statelor, motivate sub o formă sau alta, la "Kriegswirtschaft" sau "war economy" - şi asta se vede chiar acum: modul în care s-a intervenit în timpul crizei. Preşedintele Sarkozy a chemat căpitanii industriei bancare din Franța şi le-a spus: „Noi vă recapitalizăm, dar dacă nu veți da finanțe economiei pentru a funcționa, să ştiți că vă naționalizăm, deci naționalizăm toată industria bancară*!". *Dacă ai fi spus acum câțiva ani că un preşedinte într-un stat democratic poate să facă aşa ceva... Imaginați-vă România, dacă un preşedinte - preşedintele Băsescu sau preşedintele Iliescu sau preşedintele Constantinescu - ar fi spus: „Domnule, dacă nu dați finanțe economiei, vă naționalizăm!"... Această discuție trebuie plasată într-o realitate - sigur, în mişcare, dar care este foarte diferită prin ceea ce se întâmplă. Sunt lucruri inimaginabile, copleşitoare pentru cei care puteau să gândească sau să regândească arhitectura finanțelor internaționale cu şase luni sau cu un an în urmă.*”[1]

O dezvoltare a evenimentelor cu un impact atât de puternic asupra securității economice a marilor actori internaționali va conduce obligatoriu la reanalizarea tuturor celorlalte componente ale securității statelor: umană, politică, socială, culturală, ecologică şi, evident, militară.

---

[1] Daniel Dăianu, reputat economist român, ministru al finanțelor între 1997 – 1998, profesor universitar la Şcoala Națională de Studii Politice şi Administrative din Bucureşti, membru corespondent al Academiei Române, din 2001, preşedinte al Societății Române de Economie (SOREC), membru al American Economic Association, membru în Societatea Academică Română, emisiunea „*Talk-show de seară*” din 7 noiembrie 2008, realizată de Alexandru Ioan la Radio România Actualități, citată de Agenția Rador la 9 noiembrie 2008. Vezi „Flux transcrieri” din 9 noiembrie 2008, editat de Agenția de presă RADOR, Societatea Română de Radiodifuziune.

Naţionalism şi securitate. Evoluţii din secolul al XIII-lea până în secolul al XXI-lea

Statul-naţiune modern a coagulat imense comunităţi naţionale şi a cerut recunoaşterea generală a principiului că „*a muri pentru naţiune este una dintre cele mai importante obligaţii ale cetăţeanului*”. Conceptul de bază potrivit căruia sacrificiul de sine în folosul comunităţii aduce sanctificarea îl găsim în oricare comunitate. În Europa modernă, în care influenţa creştinismului, ca şi a iudaismului, s-a secularizat, conceptul religios de martiriu a fost înlocuit treptat de cel de martiriu pentru naţiune. Unele elemente comune există şi în Japonia dar, comparativ cu Europa, acolo aspectul religios a rămas relativ puternic, astfel că religiile japoneze, inclusiv creştinismul, au fost încorporate în ceea ce niponii numesc „Yasukuni-ism”. Ceva mai mult sau mai puţin similar a avut loc în Franţa şi Germania, dar în Japonia, ideologia oficială a folosit Shinto ca pe o religie „nereligioasă”, o „supra” religie. Acesta explică exact de ce ideologia naţionalismului a exercitat o putere imensă asupra minţilor oamenilor.

Istoricul evreu de cetăţenie germană George Mosse scrie că, atâta timp cât s-au purtat războaie de mercenari, noţiunea de moarte pentru ţară nu a avut o accepţiune generală. O dată cu Revoluţia franceză şi apariţia armatelor de cetăţeni, a merge la război pentru a-şi apăra propria ţară şi, în consecinţă, a muri în luptă pentru ţara lor a devenit o act eroic. Astfel au început să fie mobilizaţi membrii colectivităţilor pentru a duce războaie între state-naţiuni europene.

Ernst Kantorowicz[2], afirmă că sfinţirea prin „moarte pentru ţară” (prin care cei morţi în lupta pentru naţiune devin spirite eroice), a existat cu mult înaintea Revoluţiei franceze.

Ideea a fost susţinută cu tărie în vechea Grecie şi în Roma antică, sintagma „Pro Patria Mori” – „a muri pentru ţară” –, enunţată de poetul roman Horaţiu, fiind formula cea mai rafinată şi mai larg răspândită. Odată cu apariţia creştinismului, conceptul se estompează atât de mult, încât pare să fi dispărut pentru un timp. În feudalism, vasalii erau siliţi să îşi slujească suzeranul, iar conceptul de servire a ţării nu se mai folosea. Chiar dacă noţiunea de „moarte pentru propria naţiune” lipsea aparent de pe scena istoriei, ea a fost, de fapt, conservată de creştinism sub forma cerului, a oraşului celest, care coincide cu conceptul de martiriu creştin, corespunzătoare noţiunii de patrie. Începând cu secolul al XIII-lea, în special cu monarhia franceză, mai vechea idee a început să revină. Aceasta se întâmpla cu mult înainte de momentul evocat de Mosse, adică, din timpul monarhiilor europene.

Termenului „naţiune“ îi sunt atribuite, în general, două accepţiuni. Prima, originară în anii Revoluţiei Franceze, desemnează ansamblul corpului de indivizi reuniţi de un cadru juridic şi instituţional. În Germania, dar şi la popoarele din Centrul şi Estul Europei, se cristalizează în secolul al XIX-lea o abordare mai degrabă romantică: o naţiune se naşte pe urmele unei sensibilităţi colective, în societăţile care, deşi împărtăşeau aceeaşi limbă şi cultură, erau dezbinate de invadatorii străini şi, deci, alienate politic.

---

[2] Ernst Hartwig Kantorowicz (3 mai 1895 – 9 septembrie 1963), istoric evreu-german care a studiat Evul Mediu, cunoscut pentru cartea sa *Împăratul Frederic al II-lea* (1927) şi în special pentru *Cele două trupuri ale Regelui* (1957).

Teorii cu privire la apariţia şi evoluţia statelor

Într-un studiu referitor la rolul central al statului în relaţiile internaţionale, Radu Săgeată[3] sintetizează principalele curente de gândire care au încercat să explice apariţia şi evoluţia organismului statal. El plasează, în fruntea listei, ***teoriile deterministe*** care pleacă de la concepţia filosofică potrivit căreia toate fenomenele din univers se află în strânsă interdependenţă, condiţionându-se reciproc. Ele se supun cauzalităţii şi legităţii naturale; în condiţii identice aceleaşi cauze determină aceleaşi efecte[4]. La baza acestei concepţii se află *teoria evoluţionistă* emisă de Charles Darwin[5]. Celebrul naturalist britanic propunea selecţia naturală ca mecanism de explicare a apariţiei speciilor. Teoria lui Darwin a fost ulterior completată şi translatată în domeniul ştiinţelor sociale prin aportul a numeroşi oameni de ştiinţă din diferite domenii. Aplicate în geografie, ideile darwiniste se regăsesc sub forma *determinismului geografic*. În geopolitică, primul exponent al darwinismului social, aplicat în teorii cu privire la stat, a fost Friederich Ratzel, prin *Teoria statului organic*.

William Morris Davis, care fundamentează *Teoria ciclurilor de evoluţie a peisajelor*, teorie preluată şi aplicată de către Samuel van Valkenburg la organismul statal. În 1939, acesta a enunţat *Teoria ciclurilor de evoluţie a statului*, în care statul, ca şi valea unui râu, are o evoluţie marcată de patru cicluri de dezvoltare: copilărie, tinereţe, maturitate şi bătrâneţe, fiecare stadiu impunând statului anumite caracteristici.

În perioada postbelică, principalul exponent al determinismului geografic aplicat la teoria statului a fost istoricul Norman J. G. Pounds, care a emis *teoria ariilor centrale*[6]. Aceasta a fost inspirată din gândirea geopolitică a lui Ratzel potrivit căreia statele au apărut şi s-au dezvoltat în jurul unor nuclee, numite de Pounds „celule teritoriale”, care s-au extins treptat datorită creşterii populaţiei şi expansiunii teritoriale, ajungând la stadiul de entităţi politico-teritoriale superioare.

Autorul este comandor în rezervă, doctorand al Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I” în domeniul „Ştiinţe militare şi informaţii”, absolvent al Facultăţii Cibernetică, Statistică şi Informatică Economică (ASE, Bucureşti), al Colegiului Superior de Securitate Naţională, seria 007, 2008 şi al Colegiului Naţional de Apărare, seria XX, 2009. În prezent, este redactor de rubrică la Radio România Actualităţi unde realizează emisiuni de sinteză a evenimentelor politice interne şi internaţionale.

state. Determinismul acestei teorii derivă din faptul că dezvoltarea ariilor centrale este în strânsă legătură cu resursele şi cu o poziţie geografică favorabilă.

Teoria ariilor centrale a fost preluată de şcoala geopolitică franceză şi adaptată sub forma *Teoriei spaţiului matriceal*[8] prin care, la nivelul Europei, au fost identificate o serie de areale care au generat, de-a lungul timpului, spaţii naţionale şi care se caracterizează simultan printr-un potenţial natural de excepţie şi o poziţie geografică favorabilă capabile să genereze dezvoltarea unor importante noduri de căi de comunicaţie. Aceşti doi factori determină, în timp, o creştere demografică excepţională concomitent cu o dezvoltare a nivelului economic şi cultural al populaţiei imprimând un ascendent comercial asupra spaţiului înconjurător[9].

La începutul anilor '50 ai secolului trecut, în SUA, se dezvoltă ***Teoriile funcţionaliste*** care explică apariţia şi evoluţia statelor prin prisma funcţionalităţii acestora. Richard Hartshorne[10], părintele *Teoriei integrării teritoriale*[11] interpretează evoluţia statului pornind de la structura sa internă şi de la funcţiile lui. Potrivit acestui punct de vedere, statul funcţionează prin conlucrarea a două categorii de forţe opuse (centrifuge şi centripete) care acţionează simultan asupra integrităţii sale teritoriale. Forţelor centrifuge, cu acţiune dezintegratoare, secesionistă, li se opun forţele centripete, cu acţiune coezivă asupra statului. Pentru menţinerea unităţii şi a unei bune funcţionări a statului este absolut necesar ca acestea din urmă să prevaleze prin găsirea unor soluţii la nivel central de atenuare a forţelor centrifuge. Raportul dintre aceste două tipuri de forţe determină, practic, geopolitica internă a statului. Atunci când forţele centripete sunt depăşite ca intensitate de cele centrifuge, ca urmare a unor mişcări separatiste puternice, în majoritatea cazurilor cu substrat etnic, echilibrul necesar funcţionării statului dispare şi acesta poate intra într-un proces de dezintegrare. Este cazul fostei Iugoslavii şi, ulterior, al Serbiei care, după separarea de Muntenegru, a pierdut şi provincia Kosovo. În această categorie de exemple se regăsesc Uniunea Sovietică, Cehoslovacia, puternicele tensiuni separatiste care se manifestă în Federaţia Rusă, dar şi în statele locuite de kurzi care luptă pentru redefinirea statutul lor internaţional. În situaţii asemănătoare se găsesc şi unele state de pe continentul african (Sudan, Rwanda, R.D. Congo) sau de pe cel asiatic (Irak, Filipine, Sri Lanka etc).

Mergând pe aceeaşi linie de gândire, *Jean Gottman* identifică doi factori de bază ai organizării politice a lumii. *Iconografia* este sistemul de valori simbolice, naţionale, tradiţionale care contribuie la individualizarea anumitor grupuri umane şi care este responsabil pentru asigurarea forţelor centripete. *Mişcarea* este continua deplasare a oamenilor, ideilor şi bunurilor materiale în interiorul şi exteriorul graniţelor. Ea este principala sursă de instabilitate a statelor şi generează forţe centrifuge.

În 1954, *Stephen B. Jones* lansează *Teoria integrării în lanţ* (*Teoria unificării teritoriale*)[12]. El explică formarea statelor pe baza unei înlănţuiri unidirecţionale, pornind de la ideea politică şi ajungând la teritoriul politic organizat. Pentru Jones, teritoriul politic este rezultatul unei serii de etape de dezvoltate aflate în strânsă interconectare. Astfel, *ideea politică* fondatoare produce *decizia politică*, ce determină la rândul său o *mişcare a populaţiei* şi care, la rândul său generează o *acţiune politică* ce are ca rezultat apariţia unui nou *spaţiu politic*.

Simbolic pentru această teorie este cazul statului Israel, unde *ideea politică* este reprezentată de ampla mişcare ideologică a evreilor de pretutindeni – sionismul, iar *decizia politică* este Hotărârea Adunării Generale a ONU privind împărţirea Palestinei, aflată sub mandat britanic, în două state: arab şi israelian.

Acţiunea politică este reprezentată de luarea în posesie a teritoriului repartizat în urma hotărârii ONU, urmată de puternice fluxuri de migraţie, de stabilire a populaţiei evreieşti din toată lumea pe acest teritoriu, iar *spaţiul politic* – este reprezentat de formarea statului Israel la 14 mai 1948.

Tot în această categorie se înscrie şi *Teoria integrării şi dezintegrării statelor*, lansată de *Karl Deutsch* în 1953. Aceasta se bazează pe ideea uniformităţii dezvoltării diferitelor naţiuni, autorul ajungând la concluzia că există un „model frecvent de integrare" bazat pe parcurgerea a opt etape obligatorii: trecerea de la o agricultură de subzistenţă la o economie de schimb, apariţia ariilor centrale, dezvoltarea oraşelor, dezvoltarea reţelei de căi de comunicaţii, concentrarea capitalului, creşterea intereselor personale şi de grup, naşterea conştiinţei etnice şi îmbinarea conştiinţei etnice cu constrângerea politică şi, uneori, cu stratificarea socială.

Ca urmare a dezvoltării după acest model, concomitent cu formarea sistemului politic, naţiunea începe să-şi integreze teritoriul, ajungându-se la stadiul de stat naţional, considerat de autor ca fiind „forma superioară de organizare a societăţii".

---

[3] Radu Săgeată, *Geopolitica*, Editura Universităţii Lucian Blaga, Sibiu, 2008, pp. 88-90.

[4] *Dicţionar de Geografie Umană*, coord. G. Erdeli, 1999, p. 103.

[5] În lucrarea *Originea speciilor* (1859).

[6] Pe larg, vezi Norman J.G. Pounds, *Political Geography*, publicată în 1963.

[7] *Core area* – „ariile centrale" – au fost definite prin densitatea ridicată a populaţiei, resursele necesare apărării împotriva invaziilor, mijloacele necesare expansiunii, fertilitatea crescută a terenurilor, resursele şi intensitatea exploatării acestora şi posibilitatea de a face comerţ.

[8] Richard Kleinschmager, (1993), *Elements de géographie politique*, Presses Universitaires de Strasbourg, Strasbourg, apud: Radu Săgeată, *Geopolitică*, Editura Universităţii Lucian Blaga, Sibiu, 2008, p. 89.

[9] Al. Ilieş, *Geografie politică*, Editura Universităţii din Oradea, Oradea, 1999.

[10] Richard Hartshorne, profesor de geografie la Universitatea Wisconsin şi preşedinte al Asociaţiei Geografilor Americani.

[11] Teoria integrării teritoriale a fost prezentată într-o alocuţiune intitulată *Studiul funcţional în geografia politică*.

[12] În articolul *The Unifield – Field Theory in Political Geography*, publicat în Annals of the Association of the American Geographers, nr. 44, 1954.

Naţiunea inteligentă/isteaţă (smart nation)

Noţiunea de naţionalism, considerată până nu demult perimată, îşi recapătă cu totul relevanţa în secolul al XXI-lea, în Statele Unite ale Americii, după atacurile de la 11 Septembrie 2001 şi sub teroarea noilor ameninţări mondiale (de la catastrofe naturale şi încălzire globală, până la valurile de emigranţi şi terorism). Într-un articol publicat pe Internet, Ioana Paverman vorbeşte despre un nou înţeles atribuit conceptului *intelligence*, ca instrument util unei apropieri până la identificare a naţiunii, ca angrenaj instituţional, şi naţiunii, în accepţiunea ei socială[13]. Privind lucrurile dintr-o perspectivă mai puţin militară, Paverman relevă că aspecte care până nu demult păreau să ţină exclusiv de serviciile secrete ajung să fie o problemă cetăţenească, mutându-se astfel centrul de responsabilitate de la nivelul instituţiilor guvernamentale la cel al cetăţeanului de rând, care devine producător şi consumator de informaţie relevantă pentru securitatea naţională. Este baza practică a unei „naţiuni isteţe", singura capabilă să îşi garanteze sieşi siguranţa colectivă, într-o lume în care serviciile specializate devin mai mult sau mai puţin neputincioase. Autoarea observă că, departe de a fi o problemă ce ţine strict de domeniul instituţiilor profesionalizate, răspunderea este una civică. *Intelligence*-ul trebuie să îşi identifice resorturile în cadrul sectoarelor din societate care au capacitatea şi calitatea de a produce şi distribui informaţie. Considerat avatarul informaţiilor clasificate, al spionajului şi contraspionajului, al operaţiunilor secrete în general, *intelligence*-ul se mută în societate: în şcoli, universităţi, librării, media, în sectorul afacerilor şi al domeniului privat, fără ca obţinerea de informaţii să devină exclusiv o responsabilitate civică. Este vorba, mai degrabă, despre o conştientizare a unei stări de fapt şi o asumare a rolului indispensabil pe care oricare cetăţean îl are, decât o împărţire a atribuţiilor. Acesta este pasul pe care o societate trebuie să îl facă pentru a deveni dintr-o naţiune ignorantă, una „isteaţă".

Această redefinire a statutului *intelligence*-ului a plecat din SUA. După atacurile din 11 septembrie 2001, paginile oficiale de internet, începând cu cele referitoare la sursele deschise (Open Source Solutions) şi continuând cu cele ale Agenţiei Centrale de Investigaţii (CIA), pun la dispoziţie articole şi studii referitoare la acest subiect. Frapant este că primul lucru pe care îl observă oricine intră pe pagina de Internet al CIA este subtitlul: „Munca unei naţiuni" - *The work of a nation*. Apoi, urmează nucleul central: Casa Albă, al cărei website este împânzit de sesizări de acest fel, de la discursuri la documente oficiale care tratează, în sute de pagini, necesitatea colectivă a creării unei naţiuni isteţe.

Ce este, în fond, conceptul „smart nation" – o naţiune isteaţă? Este, cumva, îndemnul de a fi „descurcăreţ" sau ceea ce românii numesc „şmecheraş de cartier"? Cu certitudine, nu! Nu este vorba despre nimic altceva decât despre un apel la solidaritatea întregii naţiuni în faţa propriilor vulnerabilităţi. Confruntaţi cu riscuri şi ameninţări asimetrice, americanii au resimţit, într-un mod deosebit de dureros, limitările exacerbate ale libertăţilor individuale impuse în ceea ce se autodefineşte drept cel mai democratic stat din lume. Şi atunci, stilul atât de hollywoodian, care promovează obsesiv staruri, este pus de această dată în slujba coagulării energiilor individuale în direcţia autoprotejării la nivel naţional, adică al informaţiilor, al *intelligence*-ului. Aşadar, în societatea americană, rolul integrator a fost de mult asumat de elitele politice, de la partide la preşedintele Federaţiei, care mizează enorm pe principiile Articolului II, Secţiunea 3, din Constituţia SUA. Documentul statuează o tradiţie veche de la 1790, prin care preşedintele este obligat să adreseze periodic Congresului un mesaj despre starea naţiunii. Iar, cetăţenii americani, de la primul la ultimul, par să fi înţeles rolul pe care îl au.

Profesorul Gabriel Sebe de la Universitatea din Bucureşti dezvoltă ideea şi pledează pentru utilizarea pe scară largă a informaţiilor din surse deschise pentru pregătirea riguroasă a cetăţenilor în sensul cerut de nevoia securizării unei naţiuni nepregătite în faţa vulnerabilităţilor democraţiei şi neocolită de riscuri şi ameninţări. Aceasta nu mai trebuie privită ca apanajul exclusiv al instituţiilor cu atribuţiuni în domeniu, ci ca un efort asumat conştient de fiecare membru al societăţii[14]. Sherman Kent distinge clar condiţiile pe care societatea americană trebuia să le îndeplinească pentru a deveni un actor global[15]. El promova acolo integrarea valorilor democratice cu noul domeniu academic, securizarea libertăţii civice în cadrul democraţiei. Kent sesizează diferenţierea dimensiunilor: tehnologică (Doctrina Johnson) şi socială (scanarea specifică a informaţiei). El a introdus ideea gândirii strategice şi a subliniat diferenţa dintre aceasta şi proiecţiile provenite din paradigmele primare filomatematice ale filosofiei naturale gen „*non range planning*", „*forecasting*", dar şi antrenarea opiniei publice în procesul de analiză a surselor deschise, adică înlocuirea propagandei cu dezbaterea.

---

[13] Ioana Paverman, *Despre starea naţiunii*, publicat în Observatorul cultural, nr 399 din 2007. Poate fi consultat pe Internet la adresa de URL: http://www.observatorcultural.ro/Despre-starea-natiunii*articleID_18752-articles_details. html.

[14] Gabriel Sebe, *Societate, democraţie, intelligence*, în revista Intelligence, anul 5, serie nouă, nr. 13, decembrie 2008, pp. 31 – 33.

[15] Sherman Kent „*Knowledge is power*", apud Gabriel Sebe, *Societate, democraţie, intelligence*, în revista Intelligence, anul 5, serie nouă, nr. 13 decembrie 2008, p. 32.

Securitatea regională

Majoritatea modelelor teoretice au fost generate din perspectiva şi pe baza experienţei celor două superputeri din timpul Războiului Rece: SUA şi URSS. Pe lângă deformările şi tendinţele impuse de logica bipolarităţii, aceste modele nu reuşeau să explice satisfăcător comportamentul şi opţiunile internaţionale şi de securitate a unor puteri de mai mică anvergură. Dacă, pentru cele două puteri, politica internaţională era globală şi totală, pentru statele mai mici sau nealiniate posibilităţile de acţiune şi negociere au fost mult mai restrânse. În acest context, cea mai mare parte a statelor

acționează internațional, cel mai frecvent în plan regional. Pe de altă parte, cu cât un stat este mai mic şi dispune de resurse mai limitate, cu atât mai mult opțiunile sale de politică externă şi de securitate sunt limitate la acțiuni şi strategii de nivel local şi regional.

Securitatea regională trebuie analizată în contextul istoric al apariției noțiunii de securitate în general. Studiul ei s-a dezvoltat, în special, după cel de-al doilea Război Mondial şi în perioada Războiului Rece. Un impuls puternic i-a fost imprimat la sfârşitul anilor '70 când sfera noțiunii de securitate s-a lărgit şi la alte elemente decât cele militare. În anii '90, ca urmare a interesului literaturii de specialitate pentru regionalism, securitatea regională devine o preocupare majoră a specialiştilor.

Luciana Alexandra Ghica[16] arată că, studiile privind conceptul de securitate regională au ca element comun un „*grad minim de interdependență între actorii implicați*". Autoarea distinge trei modele explicative ale securității regionale bazate pe trei „tradiții", influențate de interesul pentru studiul teoriei sistemelor şi a sociologiei istorice: tradiția subsistemelor regionale, a sistemelor subordonate şi tradiția complexelor de securitate.

Subsistemele regionale sunt definite ca „*structuri de relații ce se desfăşoară într-o oarecare proximitate geografică şi sunt caracterizate de un anumit grad de regularitate şi intensitate, precum şi de conştientizarea existenței acestora de către actorii implicați*". Astfel definit, conceptul se poate referi la actori (statele naționale), la procese de integrare regională şi la fluxuri economice şi/sau societale, recurente şi non-instituționalizate. Datorită diversității actorilor şi proceselor subsistemelor regionale, s-a efectuat o clasificare a acestora pornindu-se de la premisa că există sisteme naționale (compuse din instituții guvernamentale şi societate), iar interacțiunea dintre acestea, pe plan regional, generează subsisteme regionale. Analiza securității regionale se poate realiza astfel la nivelul subsistemelor regionale transnaționale (când interacțiunea se realizează la nivel societal), interguvernamentale (atunci când urmăreşte interacțiunea dintre instituții guvernamentale) sau chiar la nivelul subsistemelor regionale complexe/integrate (analizează interacțiunile care se stabilesc atât la nivel societal, cât şi guvernamental). Analiza securității pe palierele subsistemelor regionale reflectă impactul pe care îl au relațiile regionale interguvernamentale care pot genera noi relații regionale interguvernamentale, iar evaluarea impactului subsistemelor transnaționale şi integrate este „mult mai problematică".

Urmărind tradiția *sistemelor subordonate,* descoperim dinamica relațiilor dintre sistemul internațional (dominant) şi subunitățile sale, având în vedere criteriul gradului de reproducere a sistemului dominant. Astfel, „*orice subunitate (sistem subordonat) reproduce în mod necesar conflictul ideologic şi problemele generate de bipolaritatea (multipolaritatea) sistemului dominant*". Practica a demonstrat că, la nivel regional, acest postulat nu se potrivea şi că există mai multe excepții de la acest model cum ar fi, de exemplu, observația că, sistemele subordonate nu pot fi, în mod necesar, identice[17].

Complexele de securitate reprezintă „*grupul de state ale căror preocupări majore de securitate sunt interconectate în aşa măsură încât problemele lor naționale de securitate nu pot fi tratate eficient în mod separat*", fapt ce presupune interdependențe semnificative între participanți[18]. Aceste interdependențe nu sunt exclusiv militare, ci pot fi politice, economice etc.

Complexul de securitate poate fi atât un rezultat al regionalismului, cât şi un element corelat acestuia. Perspectiva teoretică „introduce regiunea ca actor legitim pe scara internațională" şi are un potențial „mult mai mare de aplicabilitate la cazuri reale". Abordarea din perspectiva complexului de securitate prezintă, însă, dezavantajul că „*lasă nerezolvată chestiunea criteriilor de stabilire a limitelor unei regiuni*"[19].

---

[16] Luciana Alexandra Ghica, *Securitatea regională. Concepte, agende, identități*, în Luciana Alexandra Ghica, Marian Zulean, *Politica de securitate națională. Concepte, instituții, procese*, Editura Polirom, Iaşi, 2007, pp. 102-104.

[17] *Ibidem*, p. 109.

[18] Barry Buzan, *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations,* University of North Carolina Press, Capel Hill, 1983, p.106 apud Luciana Alexandra Ghica, Marian Zulean, *Politica de securitate națională. Concepte, instituții, procese*, p. 108.

[19] Ibidem, p. 114.

Rolul presei în securizarea/desecurizarea unei națiuni

Dezvoltarea la scară globală a mijloacelor de informare în masă a avut loc simultan şi în strânsă legătură cu modernizarea proceselor de securizare a națiunilor. Dacă, o lungă perioadă de timp, acestea au purtat uniforma propagandei şi a unor forme mai mult sau mai puțin rafinate de manipulare şi dezinformare (îmbrăcată încă de la apariția tiparniței), „însemnele" lor, de „trupe auxiliare" ale războiului, s-au schimbat exponențial în ultimii 60 de ani, presa intrând în categoria „forțelor de elită".

Evoluțiile cele mai spectaculoase, înregistrate la trecerea dintre mileniile doi şi trei, continuă să se petreacă, însă, chiar sub ochii noştri. R.C. Malander, A.S Riddile şi P.A. Wilson, avertizează că, în noile opțiuni metodologice de concepere a agresiunilor informaționale mass-media devin arme de temut şi obiective prioritare. Controlul structurilor mediatice din spațiul decizional devine pentru agresor un obiectiv esențial. Evaluându-i importanța, ca modalitate nemilitară de exercitare a presiunii asupra oricărui stat, autorii îl plasează între blocarea infrastructurilor informaționale şi controlul efectiv al centrelor de comandă care susțin statul. Expandarea rolului mijloacelor de informare în masă în zona securității a condus la apariția unei a doua generații de agresiuni informaționale.

În prima fază, agresiunile informaționale urmăreau provocarea dezordinii sociale în statele-țintă, căderea guvernului, blocarea structurilor decizionale şi a infrastructurilor clasice care să înlesnească şi să justifice agresiunile militare, şi nu distrugerea inamicului.

A doua generație de agresiuni informaționale presupune utilizarea tot mai largă a *intelligence*-ului şi a mass-media,

dar şi a unor agenţii de relaţii publice care să susţină interesele promovate. De la stadiul de anexă la care se situau în prima fază a „noului tip de război”, agresiunile informaţionale au evoluat la stadiu de principal mijloc de câştigare a unui conflict.

În mediul actual de securitate se poate merge, deductiv, mai departe cu anticiparea şi prognozarea aplicabilităţii şi folosirii agresiunilor informaţionale, ca şi începuturile unei a treia generaţii în care acestea nu sunt folosite exclusiv în scop ofensiv, ci folosite extrem de eficient în scop de apărare (studiul de caz poate conduce la această ipoteză). Acest tip de acţiune distructivă poate fi intenţionată ori accidentală, transparentă sau ascunsă. Capacitatea specialiştilor şi a tehnicii moderne de a produce imagini trucate demonstrează că sintagma „crede ceea ce vezi” nu mai are întotdeauna un suport real. Inducerea în eroare a fost extinsă până la scene reale de război transmise în direct de pe câmpul de luptă de către televiziune şi chiar la imagini holografice care devin deja un instrument al operaţiunilor psihologice.

Contracararea acestor agresiuni la nivel cognitiv şi psihic trebuie să devină un obiectiv strategic în măsură să deosebească o agresiune informaţională, care influenţează logica unui reporter sau a unui jurnalist din presa scrisă, în direcţia denaturării realităţii. Dezinformarea, inducerea în eroare, propaganda, influenţarea percepţiei realităţii au fost forme ale agresiunii informaţionale utilizate pentru manipularea mediatorilor internaţionali şi pentru a convinge partea opusă să întreprindă anumite acţiuni sau de a lua anumite decizii.

PROPUNERI:

În lumina acestor opinii, ne pronunţăm în favoarea:

- ✓ ***unei mai profunde conştientizări a răspunderii civice a fiecărui cetăţean pentru securizarea societăţii în general şi, în special, a naţiunii ca element fundamental al organizaţiilor şi al relaţiilor internaţionale;***
- ✓ ***creării unei „naţiuni istețe”, capabile să îşi garanteze sieşi siguranţa colectivă, într-o lume în care serviciile specializate devin mai mult sau mai puţin neputincioase;***
- ✓ ***unei mai mari apropieri a instituţiilor mass-media – principala cale de comunicare între autorităţi şi cetăţeni – de cerinţele securităţii naţionale şi a unei colaborări pe picior de egalitate atunci când este vorba de interesul naţional. Aceasta nu înseamnă sub nici o formă subordonare, introducerea unor restricţii, a unor bariere de tipul cenzurii, ci, folosirea beneficiilor pe care le oferă specificul celor două sfere de preocupare.***

COLOCVIU STRATEGIC ***este o publicaţie a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce include rezumate ale temelor de cercetare ştiinţifică, conferinţelor, simpozioanelor, seminariilor, meselor rotunde, opinii şi puncte de vedere ale unor personalităţi de marcă din armată şi societate, din ţară şi străinătate, implicate în cercetarea ştiinţifică din domeniul securităţii.***

Publicaţie realizată cu sprijinul Editurii şi Tipografiei Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”
Tehnoredactare computerizată: Mirela ATANASIU
Supliment al revistei *IMPACT STRATEGIC*
ISSN: 1582-6511; B: 0162/710/2010

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, Sector 5, Bucureşti
Telefon: 021.319.56.04, Fax 021.319.55.93
e-mail: cssas@unap.ro
http//:cssas.unap.ro